

Makale Gönderim Tarihi:03.05.2023

Yayına Kabul Tarihi: 12.06.2023

Araştırma Makalesi

TROAS BÖLGESİNDE BİR KENT: ALEKSANDREIA TROAS

Olcay Turan *

öz

Troas bölgesi stratejik konumuna ek olarak sahip olduğu yer üstü ve yer altı kaynaklarından ötürü prehistorik çağlardan itibaren iskâna sahne olmuştur. Tarih boyunca hâkimiyet alanlarını koruma ve genişletme arzusunda olan siyasi yapılar bölgeye egemen olmaya çalışmışlar ve bu sebeple Troas bir cazibe merkezi olmuştur. Bu bağlamda Troas'taki en önemli yerleşimlerden biri olan Troia, Homeros'un Iliada Destanı'nın konusu olmuştur. Hellen Kolonizasyon Çağı'nda bölgede çok sayıda yerleşim kurulmuştur. Troas Bölgesi sırasıyla Lydia, Atina, Pers, Sparta, Diadokhlar ve nihayetinde Roma'nın hâkimiyetine girmiştir. Söz konusu politik yapılar bölgeye egemen olmak ve hâkimiyetlerini kalıcı hale getirmek amacıyla yeni yerleşimler kurmuşlardır. Bu bağlamda MÖ 310 yılında Antigonos Monophthalmos, Sigia'nın bulunduğu alanda Antigoneia'yı kurmuştur. Kent, Lysimakhos'un eline geçmesi sonrasında Aleksandreia Troas adını almıştır. Aleksandreia Troas, Lysimakhos'u takiben Seleukos, Pergamon ve nihayetinde Roma'nın eline geçmiştir. Augustus'un iktidarı döneminde kente koloni statüsü verilmiş ve yerleşime veteranuslar yerleştirilmiştir. Söz konusu hadise sonrasında elde edilen ius Italicum haklarıyla bağlantılı olarak kentin prestiji oldukça artmıştır. Bununla birlikte zaman içerisinde kent önemini kaybetmiş ve nihayetinde yerleşimde bulunan mimari yapıların İstanbul'un inşasında yapı malzemesi olarak kullanılmasından ötürü Aleksandreia Troas büyük bir yıkıma uğramıştır.

Anahtar Kelimeler: Aleksandreia Troas, Troas, Antigonos, Lysimakhos, Augustus.

A CITY IN THE TROAD REGION: ALEXANDRIA TROAS

ABSTRACT

In addition to its strategic location, Troad has been inhabited since prehistoric times due to its aboveground and underground resources. Throughout history, political structures that wanted to protect and expand their dominance have tried to dominate the region, and for this reason, Troad has been a center of attraction. In this context, Troia, one of the most important settlements in Troad, has been the subject of Homer's Iliad. Many settlements were established in the region during the Greek Colonization Era. The Troad region came under the rule of Lydia, Athens, Persia, Sparta, Diadochi, and finally Rome, respectively. These political structures established new settlements in order to dominate the region and make their dominance permanent. In this context, Antigonos Monophthalmus founded Antigoneia in the area where Sigia was located in 310 BC. The city took the name of Alexandria Troas after Lysimachus captured it. Alexandria Troas passed into the hands of Seleucus, Pergamon and eventually Rome, following Lysimachus. During the rule of Augustus, the city was given the status of a colony and veteranus were placed in the settlement. The prestige of the city increased considerably in connection with the ius Italicum rights obtained after the event in question. However, over time, the city lost its importance and

* Doç. Dr. Kırklareli Üniversitesi Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, olcayturan@yahoo.com, ORCID: 0000-0002-8093-9143.

Atıf: Turan, O. (2023). Troas Bölgesinde Bir Kent: Alexandria Troas. *Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Istranca Tarih Araştırmaları Dergisi*. C.1, S.2, 1-13.

eventually Alexandria Troas suffered a great destruction because the architectural structures in the settlement were used as building materials in the construction of Istanbul.

Keywords: Alexandria Troas, Troas, Antigonos, Lysimachus, Augustus.

Giriş

Aleksandria Troas'ın da içinde yer aldığı Troas Bölgesi; kuzeyde Helespontos (Çanakkale Boğazı) ve Propontis (Marmara Denizi), doğuda Mysia, batı ve güneyinde Aegeus Pontus (Ege Denizi) ile çevrelenmiştir. Bununla birlikte bölgenin sınırlarıyla ilgili olarak antik dönem yazarlarının aktarmış olduğu bilgiler, Troas'ın sınırlarını kesin olarak saptamayı zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda Strabon, Troas bölgesinin sınırlarını doğuda Aisepos'un (Gönen Çayı) denize döküldüğü yerden, İda Dağı'na (Kaz Dağı) çekilecek ve Adramytteion (Edremit) kentini de içine alacak bir çizginin batısında kalan kısım olarak tanımlamaktadır (Strab. XIII. 1. 4). Bununla beraber Yaşlı Plinius, bölgenin sınırlarını daha da genişleterek, Kios (Gemlik) Körfezi'ne dökülen Ekhelos (Parmaklar) Deresi ile güneybatıda Lekton (Baba Kale) Burnu arasında kalan bölgeyi Troas sınırları içinde göstermiştir (Plin. Nat. Hist. XL. 41). Ksenophon, bölgenin sınırlarını kuzeyde Aisepos Çayı ile Adramytteion (Edremit) Körfezi'nin batısında kalan toprakları tanımlama için kullanılmıştır (Ksen. Anab. VII.8. 7). Antikçağ yazarları gibi modern dönem araştırmacıları da bölgenin sınırlarıyla ilgili olarak görüş birliği sağlayamamıştır. Örneğin Cook, Troas bölgesini Abydos'tan güneyde Adramytenos Körfezi'ne çekilen dik bir çizginin batısında kalan bölüm olarak tanımlamıştır (Cook, 1973, s. 2). Söz konusu tanıma tezat olarak Leaf ise Strabon'un konu hakkındaki görüşüne sadık kalmıştır (Leaf, 1923, s. 2).

Oldukça engebeli bir yapıya sahip olan Troas Bölgesi'ndeki yükseltelerin büyük bir kısmı doğu-batı ve kuzey-güney doğrultusunda uzanmakta olup, dağ sıraları ve yükselteler arasında yer alan akarsular bölgenin en karakteristik özelliğini oluşturmaktadır. Homeros tarafından hayvanların anası ve kaynağı bol olarak nitelendirilen İda (Kaz) Dağı bölgenin en önemli yükseltisidir ki adı geçen kaynakta en yüksek doruğunun Gargaros olduğu ifade edilmiştir (Hom. Il. VIII. 47; XIV. 292). Ünlü coğrafyacı Strabon, İda Dağı'nın çok tepeli yamaçlarını kirkayağa benzetmiştir (Strab. XIII.1. 5). Bölgedeki akarsuların büyük bir kısmının kaynağı İda Dağı'dır. Troas bölgesinin belli başlı akarsuları ise şunlardır: Aegeus Pontos'a dökülen Skamandros (Kara Mendere), Satnioeis (Tuzla); Hellespontos'a dökülen Praktios (Umurbey), Rhodios (Sarıçay) ve Simoeis (Dürmek) ve kuzeyde Propontis'e dökülen Aisepos (Gönen) ve Granikos (Kocabaş) çaylarıdır. Daha öncede ifade edildiği üzere Troas bölgesinin dağlık bir yapıya sahip olmasından ötürü geniş düzlüklerin miktarı azdır. Troas bölgesinin en önemli iki ovasından biri Dardania ve Samonion olarak ikiye ayrılmış olan Troia, diğeri ise Adrasteia (Biga) ovasıdır.

Troas'da yapılan çalışmalar neticesinde ortaya çıkan buluntular vasıtasıyla bölgedeki ilk insan izlerinin MÖ 10000 yılına kadar geriye gittiği saptanmıştır (Erzen, 1972, s. 57). Çan ilçesi sınırları içerisinde yer alan Karlı Köyü ve Taşlı tarla mevkilerine ek olarak Yenice'nin Pazarköy yerleşiminde Orta Paleolitik Döneme tarihlendirilen buluntular ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca Çan'ın Çalça mevkiinde Epipaleolitik Çağa ait

buluntular tespit edilmiştir (Özdoğan, 1988, s. 446–448). Troas'ın kuzeybatısında yer alan Kumtepe ve Beşik-Sivritepe'de MÖ VI. binyıl sonları ile MÖ V. binyıl başlarına tarihlendirilen neolitik döneme ait yerleşim yerleri ortaya çıkartılmıştır. Bölgede yapılan araştırmalar neticesinde Kumtepe Höyüğü'nün Troia I öncesine ait olduğu belirlenmiştir. Bahsi geçen çalışmalara ek olarak Troia'da yürütülen kazılar vasıtasıyla MÖ III. binyıldan itibaren yörenin kesintisiz bir iskâna sahip olduğu anlaşılmaktadır (Gabriel, 2001, s. 343).

Troas bölgesi MÖ III. binyıldan itibaren Troia'da ikamet eden yerel beyler tarafından idare edilmiştir ki özellikle II. Tuthaliya ve II. Muwatalli dönemlerine ait olan Hitit siyasi metinleri incelendiğinde Troia adı yerine Wiluša isminin kullanıldığı görülmektedir (Alparlan, 2002, s. 24; Karauğuz, 2002, s. 139–140). MÖ 1200 dolaylarında meydana gelen Deniz Kavimleri Göçü ile bağlantılı olarak bölge ciddi oranda zarar görmüştür. Mısır kaynakları ve antikçağ yazarlarının aktarmış oldukları bilgilere ek olarak Troia'da yapılan kazılar sırasında ortaya çıkartılan ve bukel keramik adı verilen buluntular vasıtasıyla Troas Bölgesi'ne gelen toplulukların Balkan kökenli oldukları anlaşılmaktadır (Aktüre, 1997, s. 28). Bahsi geçen hadiseyi takiben Hellen Kolonizasyon Hareketine kadar olan zaman aralığında bölge hakkındaki bilgilerimiz oldukça kısıtlıdır. Kolonizasyon Çağı ile birlikte Lesbos Adası'nda yer alan Mytilene ve Metymna kentlerinden gelen Aioller, Troas Bölgesi'nde çok sayıda koloni kurmuşlardır (Cook, 1973, s. 361–362). Aioller tarafından bölgede kurulan en önemli yerleşimler Assos, Neandria, Hamaksitos, Larisa ve Kolonia'dır (Sevin, 2001, s. 68–70). Aiolleri takiben Miletoslular da özellikle Hellespontos sahillerinde en önemlileri Sigeion, Abydos, Lampsakos, Parion ve Priapos olmak üzere önemli sayıda koloni ihdas etmişlerdir (Erzen, 1984, s. 29). Strabon'un aktarmış olduğu bilgiden hareketle Troas'ın MÖ VII. yüzyılın ilk yarısından itibaren Lydia Krallığı'nın hâkimiyeti altına girdiği görülmektedir. Zira Miletoslular, Lydia kralı Gyges'ten izin almak suretiyle Abydos'u kurmuşlardır (Strab. XIII. 1. 22). Troas Bölgesi sahip olduğu suyunun stratejik açıdan önemini giderek arttırmasıyla bağlantılı olarak Hellas'ın en önemli siyasi yapılarından biri olan Atina'nın ilgisini çekmiş ve Atina Hellespontos'u kontrol altına almak gayesiyle Peisistratos'un iktidarı döneminde MÖ VI. yüzyılın ilk yarısında Sigeion'u ele geçirmiştir (Hdt. V 94-95; Leaf, 1923, s. 187).

MÖ 547 yılında Perslerin Lydia Krallığı'nı ortadan kaldırmasıyla bağlantılı olarak Troas bölgesi Pers hâkimiyetine girmiştir. Pers egemenliği esnasında bölge MÖ V. yüzyıl sonları ve MÖ IV. yüzyıl başlarına kadar geçen zamanda Daskyleion satraplığına bağlı Zenis adındaki yerel bir bey tarafından idare edilmiştir. Zenis'in hayatını kaybetmesi sonrasında Daskyleion satrapı Pharnabazos, aynı göreve Zenis'in eşi Mania'yı getirmiştir. Göreve gelişi sonrasında Mania, satrap Pharnabazos'a düzenli vergi ödemekle yetinmemiş, paralı askerlerin oluşturduğu ordusunu Mysia ve Pisidia'da ortaya çıkan isyanları bastırması için Pharnabazos'un emrine vermiştir (Ksen. Hell. 3.1.10–12). İlerleyen tarihlerde Troas'da yer alan yerleşimlerden Hamaksitos, Larisa, Kolonai, Ilion, Neandria ve Kokylion Pers egemenliğine karşı isyan etmişlerse de MÖ 394 tarihine gelindiğinde bölge tekrardan Pers hâkimiyetine girmiştir.

Aleksandros, MÖ 334 tarihinde Pers satraplarının meydana getirmiş olduğu orduyu Granikos'da (Kocabaş Çayı) büyük bir yenilgiye uğratması sonrasında Troas Makedonia hâkimiyetine girmiştir. Bununla beraber Aleksandros'un MÖ 323'te Babil'de

yaşamını kaybetmesini takiben toprakları generalleri arasında çatışma sahası haline gelmiştir. Diadokhlar arasında yaşanan mücadele esnasında Troas sırasıyla Antigonos Monophthalmos, Lysimakhos ve son olarak da Seleukoslar'ın eline geçmiştir (Cook, 1973, s. 364–365). MÖ 223 yılında Seleukos tahtına çıkan III. Antiokhos, Troas'ın da dâhil olduğu Batı Anadolu'nun kontrolünü tekrar ele geçirmek ve eskiden Aleksandros İmparatorluğu'na dâhil olan yerleri Roma nüfuzundan kurtarmak amacıyla MÖ 190 yılında Magnesia'da Roma'ya karşı savaşmış fakat başarılı olamamıştır (Polyb. XXI,16-17; App. Syr. 30-36). Savaş sonrasında MÖ 188 tarihinde yapılan Apameia Barışı uyarınca Romalılar bölgeyi, Lampsakos ve İlion gibi kimi kentlere özgürlüklerini tanıyarak, Magnesia Savaşı'nda Romalıları destekleyen Pergamon Kralı II. Eumenes'e vermişlerdir (Davis and Kraay, 1980, s. 203). MÖ 133 yılında Pergamon kralı III. Attalos'un vasiyeti üzerine Troas bölgesinin de dâhil olduğu Pergamon toprakları Roma hâkimiyeti altına girmiştir (Strab. XIII. 4. 2; Magie, 1950, s. 32–33).

Roma, Aristonikos İsyanının bastırılmasını takiben MÖ 129 yılında Troas topraklarının da içerisinde yer aldığı Provincia Asia kurmuştur. Bununla beraber Romalı publicanusların (vergi mültezimi) halka kötü davranması ve yönetimin sergilediği keyfi davranışlar sonucunda Roma hâkimiyetinde yaşayan diğer Anadolu toplulukları gibi bölge halkı da VI. Mithridates Eupator bir kurtarıcı olarak karşılamıştır (Magie, 1950, s. 86). MÖ 88–85 ve MÖ 74-64 yılları arasında yapılan savaşlar neticesinde bölge tekrardan Roma'nın kontrolü altına girmiştir (App. Mith. 20. 21; Plut. Sull. 25; Erksine, 2003, s. 230). Pax Romana'nun yaşandığı dönemde ekonomik ve sosyal yaşamın gelişmesine paralel olarak refah da hızla artmıştır. MS I. ve II. yüzyıllarda meydana gelen yıkıcı depremler Troas Bölgesi'ndeki yerleşimlere zarar vermişse de Roma'nın yardımı neticesinde bölge kısa sürede toparlanmıştır. Romalılar'ın soylarını Troia'ya dayandırmaları sonucunda Caesar'dan başlayarak Augustus ve Hadrianus, Troia'yı ziyaret etmişler ve himayeleri altına alarak çok sayıda kamu yapısı inşa ettirmişlerdir (Rose, 2002, s. 109). Roma döneminde gönenci giderek artan Troas'ı ziyaret eden bir diğer ünlü kişi ise Havari Paulus'tur (Wallace, 1999, s. 110). MS 324 yılında Constantinus ve Licinius Hellepontos'un girişinde karşı karşıya gelmişler ve mücadele Constantinus'un galibiyetiyle neticelenmiştir (Zos. 2. 23. 2-25. 1; Lenski, 2006, s. 76). Constantinus, İmparatorluk'un idari sisteminde yaptığı değişiklik sonrasında bölgede Provincia Hellepontos kurmuştur (Tenger, 1999, s. 160).

Aleksandreia Troas

Aleksandreia Troas, Ezine ilçesine bağlı Geyikli Beldesi, Dalyan Köyü'nün güneyinde yer almaktadır ki yöre halkı tarafından ören yerine Eski İstanbul adı verilmiştir. Günümüzde kente Ezine merkez olmak üzere kuzeyden Bergaz-Geyikli güzergâhından, güneyden ise Kemallı-Körüktaşlı Ilıca yolları ile ulaşılmaktadır. Bu yollara ek olarak Çanakale'den güneye doğru Ayvacık'tan sahile inen ve kuzeye doğru devam eden sahil yolu Aleksandreia Troas'a ulaşım sağlayan alternatif bir rotadır. Kuzeyde Odunluk iskelesi, güneyde Tavaklı iskelesi, doğuda ise Kemallı köyünün yer aldığı üçgen içerisinde yer alan kent, 440 hektarlık bir alanı yayılmış olup deniz seviyesinden 100 metre yüksektedir.

Aleksandreia Troas'a ait çok sayıda mimari kalıntı hâlihazırda görülebilmektedir. Aleksandreia Troas'daki mimari yapılar içerisinde ilk göze çarpan sur duvarlarıdır. Bir kısmı günümüze ulaşmış olan surların uzunluğu 7.5 km'dir. Duvar örgüsü Hellenistik karaktere sahip olup, Antigonos ve Lysimakhos tarafından yaptırılmış ve Roma egemenliği esnasında onarım geçirmiştir. Kentin güneydoğusunda kent surları dışında ikinci bir sur duvarı bulunmaktadır. Yerleşimin limanı kentin batısında yapay olarak inşa edilmiştir. Aleksandreia Troas'ın ortasından geçen karayolunun güneyinde gymnasiumun karşısında Roma dönemine ait olan 8.5x17 m boyutlarında yarım daire şeklinde müzik dinletilerinin yapıldığı odeion yapısı bulunmaktadır. Kentin tiyatrosu İmparator Hadrianus döneminde Herodes Atticus tarafından inşa ettirilmiştir. Klasik Roma tiyatrosu özelliği sergileyen yapının sahne binası Korinth düzenli cephe formuna sahiptir. Yapının cephe genişliği 98 m, orkestra çapı ise 18 m'dir. Aleksandreia Troas'ta bulunan tapınak tiyatro ile aynı dönemde yapılmış olup, Dionysos ya da Apollon adına yapılmıştır. Dor düzenine sahip olan yapı 12.5x25 m'lik podyum üzerinde yaklaşık 8.5x15 ölçülerinde andezit taşı kullanılarak inşa edilmiştir. Bouleuterion yapısı yerleşimin ortasından geçen karayolunun güneyinde yer almakta olup, doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır. 50x70 m. ölçülerine sahip büyük bir binadır. Stadion, kent limanının hemen üstünde doğu batı doğrultusunda uzanmaktadır. 60x215 m. ölçülerinde yaklaşık 1290 m²'dir. Oyun alanının genişliği 30 m. uzunluğu 200 m'dir. Bouleuterionun hemen karşısında prytaneion binası yer almaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan yapı 40x70 m. ölçülerindedir. Gymnasium, İmparator Hadrianus döneminde Herodes Atticus tarafından yaptırılmıştır. Aleksandreia Troas'ın Hellenistik döneme ait nekropolü kuzeybatıdaki kent surlarının bitiminden başlayarak kuzey yönünde Odunluk iskelesine kadar uzanan geniş bir alanı kaplamaktadır. Roma dönemine ait nekropol ise kentin doğusundaki kent surlarının dışından başlayıp Kestanbol kaplıcalarına kadar uzanmaktadır (Taşçı, 1998, s. 172-177).

Daha önce de ifade edildiği üzere Aleksandros'un Persleri Granikos, Issos ve Gaugamela'da yenilgiye uğratmasıyla birlikte Önyasya'nın büyük bir kısmına egemen olmuştur (Arrian. I. 14. 4. Diod. XVII. 18. 1-4, XVII. 19. 1-4. Plut. Alex. 16, 18-20, 32-33. Diod. XVII. 34-37. Arrian. II. 6-12. Arrian. III. 11. 2-15. 7. Curt. IV. 13. 26-16. 15. Diod. XVII. 57. 1-60. 3. Iust. 14. 1-15. 4.). Aleksandros'un genç yaşta hayatını kaybetmesi ile birlikte imparatorluk toprakları generalleri arasında paylaşılmıştır. Bununla beraber kısa süre sonra Diadokhlar aralarında yaşanan anlaşmazlıklar sebebiyle birbirleriyle mücadele etmeye başlamışlardır (Özsait, 1982, s. 342). Meydana gelen çatışmalar neticesinde Troas Bölgesi ilk olarak Eumenes'i yenilgiye uğratan Antigonos Monophthalmos'un eline geçmiştir (Diod. XVIII. 36-39. Plut. Eum. 8).

Troas Bölgesi'ni ele geçirmesi sonrasında Antigonos Monophthalmos, MÖ 310 tarihinde o dönemde küçük bir yerleşim olan Sigia'nın bulunduğu alanda Antigoneia'yı kurmuştur. (Strab. XIII. 1. 33, 47, 52). Antigoneia, synoikismos politikasıyla bağlantılı olarak Kebren ve Skepsis'e ek olarak muhtemelen Neandreia, Larisa, Kolonai ve Hamaksitos kentlerinin sakinlerinin yeni yerleşime getirilmesiyle oluşturulmuştur (Strab. XIII. 1. 33, 47. Cook, 1973, s. 198). Yerleşim, kuruluşundan itibaren iddialı bir boyutta planlanmıştı ki 7.5 km uzunluğunda bir sur duvarı ile çevriliydi ve 4390 dönümlük bir alana yayılmıştı (Leaf, 1923, s. 236). Antigoneia'nın kurulduğu dönemde merkezi

Troia'daki Athena Ilias Tapınağı olan Troas Federasyonu kurulmuştur (Cook, 1973, s. 364; Magie, 1950, s. 66). Antigoneia'nın söz konusu birliğe dâhil olduğunu gösteren nümismatik veri olmamasına karşın kentin birliğe üye olduğunu gösteren iki yazıt ortaya çıkartılmıştır (Dittenberger, 1915, s. 348).

Antigonos Monophthalmos'un MÖ 301 yılında meydana gelen Ipsos Savaşı'nı kaybetmesi sonrasında Troas, Lysimakhos'un eline geçmiştir (App. Syr. 55). Lysimakhos, Troas'ı hâkimiyeti altına almasıyla birlikte Antigoneia'nın adını Aleksandreia olarak değiştirmiştir (Plin. Nat. Hist. V. 124). Lysimakhos'un isim değişikliğine gitmesinin temel nedeni ise Aleksandros'un haleflerinin kendi adlarına kent kurmadan önce Aleksandros adına bir kent kurarlarsa büyük sevap işlemiş olacakları aynı zamanda kendi siyasi propagandalarına katkı sağlayacaklarına olan inançtan kaynaklanmaktaydı (Starb. XIII. 1. 27). Hellenistik dönemde Aleksandreia ismine sahip 18 adet başka kent olmasından ötürü ortaya çıkabilecek karışıklıklara mahal vermemek için yerleşim Aleksandreia Troas adıyla anılmaya başlamıştır (Chandler, 1971, s. 28). Aleksandreia Troas, MÖ 281 tarihinde meydana gelen Kurupedion Savaşı'na kadar Lysimakhos'un egemenliğinde kalmıştır. Lysimakhos, kente egemen olduğu zaman diliminde kentin surlarına yeni eklemeler yapmış ve yeni bir tapınak inşa ettirmiştir (Leaf, 1923, s. 32). Lysimakhos'un hâkimiyeti esnasında kent, Aleksandreia ismiyle sikke darp etmeye başlamış ve Troas Bölgesi'nin ekonomik merkezi haline gelmiştir (Billows, 1995, s. 39). Lysimakhos, Antigonos tarafından kente yerleştirilen Skepsisliler'in kentten ayrılmalarına izin vermiştir. Strabon, Lysimakhos'un bu kararı vermesinin nedenini Skepsis ve Kebrenliler'in Aleksandreia Troas'a yerleştirilmeden önce bile birbirleri ile çatışma halinde olmalarından kaynaklandığını iddia etmiştir (Strab. XIII. 1. 33). Lysimakhos'un Kurupedion Savaşı'nı kaybetmesi sonrasında Aleksandreia Troas'ın da içinde yer aldığı Troas Bölgesi I. Seleukos Nikator'un eline geçmiştir (App. Syr. 62).

MÖ 280 yılında Seleukos tahtına çıkan I. Antiokhos, Kebrenlilerin eski kentlerine dönmelerine izin vermiştir (Cook, 1973, s. 338-44). Skepsis ve Kebrenlilerin kenti terk ederek eski topraklarına tekrardan sahip olmalarına karşın, geniş topraklara sahip olmasından ötürü Aleksandreia Troas, söz konusu gelişmeden fazlaca etkilenmemiştir. Kentin sınırları İlion'un güneyindeki tüm sahil şeridi de dâhil olmak üzere Lekton Burnu'na kadar uzanması yanında Batı Troas'ın en büyük ve elverişli limanıydı (Cook, 1973, s. 198-202; Cohen, 1995, s. 145). Aleksandreia Troas'ın da içinde bulunduğu Troas bölgesi MÖ 281 yılından MÖ 188 yılına kadar Seleukos hâkimiyetinde görünse de gerçekte bölge üzerinde Pergamon'un fiili bir egemenliği söz konusuydu. MÖ 190 yılında Roma ve Seleukos kralı III. Antiokhos arasında gerçekleşen Magnesia Savaşı'nı Roma kazanmıştır (Polyb. XXI,16-17; App. Syr. 30-36). MÖ 189 tarihinde yapılan Apameia Barışı uyarınca Roma, yeni topraklar ilhak etmemiş olmasına karşın, savaş esnasında yaptıkları katkıların karşılığı olarak Aleksandreia Troas'ın da içinde yer aldığı Troas bölgesini II. Eumenes'in idaresindeki Pergamon Krallığı'na bırakmıştır (Polyb. XXI, 45; Liv. XXXVIII, 39). Roma ve III. Antiokhos arasında yaşanan mücadele esnasında Aleksandreia Troas, Roma'nın safında yer almış ve bu durumla bağlantılı olarak savaş sonrasında kente imtiyazlar bahşedilmiştir (Jones, 1971, s. 48-52). Pergamon kralı III. Attalos MÖ 133'de topraklarını vasiyet yoluyla Roma'ya bırakmış, Arstonikos İsyanının bastırılması

sonrasında Roma Aleksandreia Troas'ın da dâhil olduğu Pergamon topraklarının bulunduğu alanda MÖ 129 tarihinde Provincia Asia kurulmuştur (Strab. XIII. 4. 2).

Aleksandreia Troas, MÖ 88-63 yılları arasında meydana gelen Mithridates savaşlarından olumsuz manada etkilenmiştir (Strab. XIII.1.27; App. Mith. 20, 21. Plut. Sull. 25). Bununla beraber Augustus'un yapmış olduğu düzenlemeler sonrasında kente koloni statüsü verilmiştir ki söz konusu hadise yerleşimin gelişim seyrinde bir dönüm noktası olmuş, bu olay sonrasında Aleksandreia Troas, Troas Bölgesi'nin en önemli kenti haline gelmiştir. Koloni statüsünü elde etmesi sonrasında kentin ismi Colonia Augusta Troas olmuştur. Augustus, Aleksandreia Troas'a koloni statüsü vermesi sonrasında yerleşim pek çok imtiyaz elde etmiştir. İlk olarak Aleksandreia Troas, koloni statüsü kazanmasıyla bağlantılı olarak prestiji artmış, kentin ius Italicum hakları elde etmesiyle birlikte ahali arazi ve cizye vergilerinden muaf tutulmuş ve Roma hukukunun koruması altına alınmışlardır (Diod. XLIII. 39. 5. Plin. Epist. X. 48. Watkins, 1983, s. 319-336).

Bu noktada Roma kolonilerinin özelliklerinin neler olduğunun açıklanması gerekli olduğu kanısındayız. Roma'nın bir şehir devletinden büyük bir imparatorluk haline gelmesinde, düzenli bir plan çerçevesinde kurduğu kolonilerin mühim bir rolü vardır. Roma'nın kolonizasyon hareketine başlamasının ardında yatan neden Fenike ve Hellen kolonizasyonundan farklı olarak temelde askeri ve siyasi amaçlıdır. Bu bağlamda Cicero ve Appianos Roma kolonizasyon politikasının nedenleri konusunda benzer düşüncelere sahiptir. Cicero, konuyla ilgili olarak aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

“Atalarımız . . . tehlike yaratabilecek yerlerde kendilerini garantiye almak için koloniler kurdular. Bu koloniler, İtalya'da birer kentten ziyade imparatorluğun bir ileri karakolu görünümündeydiler” (Cic. Agr. II 27. 3).

Cicero'nun görüşlerini doğrularcasına Appianos'da Roma kolonilerinin kuruluş gerekçelerini şu şekilde tarif etmiştir:

“Savaş başarıları Romalılar'a İtalya'nın denetimini getirince, toprakları almaya alıştılar ve buralara şehirler kurdular, ya da var olan şehirlere kendi nüfuslarını yolladılar. Bu kolonileri birer garnizon olarak gördüler” (App. 1.1.7).

Görüleceği üzere Romalılar temelde Roma ve müttefiklerinin hâkimiyet alanlarını korumak gayesiyle koloniler kurmuşlardır. Bununla beraber zaman içerisinde kolonilerin kuruluşlarına yeni gerekçeler de eklenmiştir. Bu bağlamda Roma askeri ihtiyaçlara ek olarak Romalı olmayan topluluklar arasında Latin kültürünü yaymak suretiyle yerel halkları Romalılaştırmak ve bu sayede hamiyetlerini sağlamlaştırmak için de koloniler kurmuşlardır (Caes. Gall. 5.21; Levick, 1967: 185). Konu ile ilgili olarak Tacitus şu anekdotu aktarmıştır:

“Bu noktada Britanyalılar dağınık topluluklar halinde medeniyetten uzak bir yaşam sürmekteydiler ve doğal olarak da savaştıydılar. Onları barışçı ve sakin kılmak için Agricola, bireyleri cesaretlendirdi ve topluluklara Roma tarzında tapınaklar, forumlar ve evler inşa etmeleri için yardım etti. Zamanla Britanyalılar, tüm bu rezillikleri çekici kılan giriş saçakları, hamamlar ve gösterişli ziyafetlere yönlendirildiler. Sarhoş olduklarında bunu medeniyet olarak nitelediler, gerçekte bu sadece köleliklerinin bir parçasıydı” (Tac. Agr. XXI).

Gracchuslar dönemiyle birlikte koloniler ekonomik ihtiyaçlara cevap vermek gayesiyle de kurulmaya başlamıştır. Özellikle halkın teveccühünü kazanmak ve bu suretle politik kariyerlerini ilerletme isteyen siyasiler kolonileri bir araç olarak kullanmaya başlamışlardır (App. 1.1. Tac. Ann. 14. 31. Cic. de Leg. Agr. I. 21; II. 10; 76; 81; Heitland, 2002, s. 309–318. Finley, 2007, s. 147. Nicolet, 1980, s. 38. Brunt, 1988, s. 278–280).

MÖ 31 yılında cereyan eden Actium muharebesini takiben yaşanan gelişmeler neticesinde Cumhuriyet rejimi son bulmuş, MÖ 27-MS 284 yılları arasında güçlü bir politik liderin hâkimiyetini tanımlayan Principatus Devri başlamıştır ki Augustus ile söz konusu yönetim modelinin ilk temsilcisidir. İktidara gelmesi sonrasında Augustus'un öncelikle çözmesi gereken problemlerden biri iç savaşlar esnasında sayısal olarak boyutu artan ordunun mevcudunu barış şartlarına uygun bir hale getirmektir. İç savaşlar esnasında ordunun mevcudu 500.000 rakamına ulaşmıştı ki mali açıdan büyük külfet getiren bu askerlerin 300.000 kadarının terhis edilmesi gerekmektedir. Augustus, sayıları yaklaşık olarak 300.000 civarında olan veteranusları İtalya ve eyaletlerde kurmuş olduğu kolonilere yerleştirmek suretiyle söz konusu problemi çözmeye çalışmıştır. Bu kolonilerin isimleri antik kaynaklara ek olarak yazıtlarda karşımıza çıkan colonia (Iulia) Augusta sıfatıyla tespit edilebilmektedir (Plin. Nat. Hist. 5. 2-5, 20-1; CIL. III, 6974). Söz konusu dönemde Augustus, yalnızca İtalya'da 28 koloni kurmuştur (Augustus, Res Gestae, 115. 3; 28. 2). Augustus İtalya'daki kolonilerin kuruluşu için 600 milyon, eyaletlerdeki koloniler için ise 260 milyon sestertius harcadığını belirtmişse de Diodoros, Augustus'un ihtiyaç duyduğu toprakların bir kısmını rakiplerinin İtalya'daki topraklarına el koyarak temin ettiğini iddia etmiştir (Augustus, Res Gestae, 15. 3-16; Diod. LI. 4. 6). Caesar'ın kolonizasyon politikasını devam ettiren Augustus, stratejik öneme sahip olan Troas Bölgesi'nde Aleksandreia Troas ve Parion kolonilerini kurmuştur. Söz konusu kolonileri konumları dikkate alındığında Hellespontos Boğazı'nın giriş ve çıkışını kontrol edebilecek bir bölgede buldukları ve bu bağlamda askeri ihtiyaçlara cevap vermek gayesiyle oluşturdukları açıkça görülmektedir. MÖ 27 tarihinde Augustus, eyaletlerin yönetimini imparatorluk ve Senatus eyaletleri olmak üzere ikiye ayırmıştır. İfade edilen idari yapılar arasındaki temel fark ise imparatorluk eyaletlerinin yöneticilerinin doğrudan imparator tarafından belirlenmesi ve legio kuvvetine sahip olmasıyken, Senatus eyaletlerinin yöneticileri Senatus tarafından seçilmekte ve legio kuvveti barındırmamaktaydılar. Aleksandreia Troas'ın da içinde yer aldığı Troas, Asia eyaletinin bir parçasıydı ki adı geçen eyalet Senatusun kontrolünde olmasından ötürü legio kuvvetine sahip değildi. Bu durumda stratejik öneme sahip olan Hellespontos'un emniyeti bölgede kurulan Aleksandreia Troas ve Parion kolonilerine yerleştirilen savaş deneyimli veteranuslar vasıtasıyla sağlanmıştır (Lewis and Reinhold, 1966, s. 31. Akşit, 1985, s. 51. Ehrenberg and Jones, 1976, s. 227. Magie, 1950, s. 472). Aleksandreia Troas'ın koloni haline getirilmesi sonrasında kente yerleştirilen kolonistler Latin kültür ve uygarlığının bölgede yayılmasına katkı sağlamışlardır (Suet. Aug. 40. 3; Bowersock, 1982, s. 66; Levick, 1967, 162). Böylelikle Augustus, Aleksandreia Troas'a koloni statüsü vererek hem veteranuslara yer temin etmiş, bölgede Latin dil ve kültürünü yayılmasını sağlamış, asıl önemlisi bölgenin emniyetini garanti altına almıştır (Özsait, 1982, s. 383). Tüm bunlara ek olarak imparatorluk döneminde koloniler, orduya asker temin eden başlıca merkezler haline gelmişlerdir. Görev süresi boyunca Roma askerinin evlenmesi yasaklanmıştı (Southern, 2006 s. 144). Bununla beraber terhis olan askerlerin büyük

kısmı hizmet süresi sonrasında yerleştirildikleri bölgelerdeki yerli kadınlarla evlenmişler ve böylelikle veteranusların eşleri ve çocukları da Roma vatandaşlığına kabul edilmişlerdir. O nedenle ki, sıradan Roma vatandaşları arasından asker sağlanmasının zorluklarını yaşayan Roma, veteranusların çocuklarının askerlik mesleğine daha uygun olacaklarını düşündüğü için bunları tercih etmiştir (Woods, 1999, s. 371–372). Bu sebeple Aleksandreia Troas ilerleyen tarihlerde Roma'ya asker temin etme konusunda önemli katkılar sağlamıştır.

MS 117-138 yılları arasında İmparator olan Hadrianus iktidarı döneminde Aleksandreia Troas'ta çok sayıda imar faaliyeti gerçekleştirilmiştir. Hadrianus, Tiberius Claudius Herodes Atticus'u kente yönetici olarak ataması sonrasında Atticus, kentte çok sayıda kamu yapısı inşa ettirmiş hatta inşaat faaliyetleri için gerekli olan paranın bir kısmını kendi cebinden karşılamıştır (Walter Leaf, 1923, s. 235; Freely, 1998, s. 46). Hristiyanlık tarihinin en önemli kişiliklerinden biri olan Tarsuslu Paulus MS 49-52 yıllarında Aleksandreia Troas'ı ziyaret etmiştir (Körpe, 2011, s. 54-54, 59, 63). Aleksandreia Troas, MS II-IV. yüzyıllar arasında en parlak dönemini yaşamış hatta İmparator Constantinius Magnus, başkenti buraya taşımayı planlamışsa da sonradan vazgeçmiştir (Akşit, 1970, s. 274). Aleksandreia Troas MS IV-V. yüzyıllarda Kyzikos metropolitliğine bağlı piskoposluk merkezlerinden biri olarak varlığını Bizans döneminde de sürdürmüştür (Sevin, 2001, s. 68). Kentin adı Kitab-ı Bahriye'de Eski İstanbul olarak geçmektedir (Piri Reis, Kitab-ı Bahriye, 85). Aleksandreia Troas'tan arta kalan mimari yapılar XVII. yüzyılda İstanbul'daki inşaat faaliyetleri için yapı malzemesi olarak kullanılmış ve bu sebeple yerleşim büyük çapta yıkıma uğramıştır.

Sonuç

Troas bölgesi stratejik öneme sahip olan Hellespontos Boğazı'nın kıyısında yer alması sebebiyle tarih boyunca ehemmiyetini korumuş ve bu bağlamda hâkimiyet alanlarını korumak ve genişletmek arzusunda olan devrin siyasi aktörleri bölgeye egemen olmak bağlamında her tür vasıtayı kullanmışlardır. Troas bölgesinin stratejik ehemmiyetinin farkında olan Lydia, Atina, Persler, Sparta, Diadokhlar ve sonrasında Roma bölge üzerindeki hâkimiyetlerini arttırmak gayesiyle stratejik öneme haiz bölgelerde ya yeni yerleşimler kurmuşlar ya da var olan yerleşimleri ele geçirmek suretiyle bölgedeki egemenliklerini güçlendirmeye çalışmışlardır. Bu bağlamda Antigonos Monophthalmos, MÖ 310 tarihinde Sigia yerleşiminin bulunduğu alanda Antigoneia'yı kurmuştur ki yerleşim ilerleyen tarihlerde Aleksandreia Troas adını almıştır. Aleksandreia Troas, Hellenistik dünyada yaşanan gelişmelerle bağlantılı olarak takip eden zamanda sırasıyla Lysimakhos, Seleukos, Pergamon ve nihayetinde Roma'nın egemenliği altına girmiştir. Kuruluşunu takiben kent, konumunun sağladığı avantajlarla bağlantılı olarak gelişimini sürdürmüştür ve Troas bölgesinin en önemli yerleşimi haline gelmiştir.

Augustus'un iktidarı esnasında koloni statüsü kazanan Aleksandreia Troas'ın ismi Colonia Augusta Troas olmuş ve ius Italicum haklarını elde etmiştir. Augustus, Aleksandreia Troas'a koloni statüsü vermesi sonrasında kente veteranusları yerleştirmiştir. Augustus, askeri, siyasi, ekonomik ve kültürel ihtiyaçlara cevap

vermesinden ötürü Aleksandreia Troas'a koloni statüsü vermiştir. Aleksandreia Troas, Hellespontos'un girişinde yer alan konumu sayesinde adı geçen suyunun emniyetini tesis etmek gayesiyle kente koloni haline getirilmiştir. Bu duruma ek olarak ilerleyen tarihlerde Roma askeri yaşamında ortaya çıkan değişimlerle birlikte koloniler asker temininde en önemli kaynaklardan biri olmuştur ki Aleksandreia Troas'ta Roma ordusuna bu anlamda katkı sağlamıştır. Aleksandreia Troas yer altı ve yer üstü kaynaklar bakımından oldukça zengin olmasından ötürü Augustus, buraya yerleştirilen veteranusların gönenç içerisinde emekliliklerini geçirmelerini sağlamıştır. Nihayetinde Aleksandreia Troas'a yerleştirilen veteranuslar, yerli ahali arasında Latin kültür ve uygarlığının yayılmasını sağlamışlardır. Aleksandreia Troas, İmparator Hadrianus'un iktidarı döneminde gelişimini sürdürmüştür. MS II-IV. yüzyıllar arasında en parlak dönemlerinden birini yaşayan yerleşim zaman içerisinde önemini kaybetmiş, Bizans döneminde Kyzikos metropolitliğine bağlı bir piskoposluk merkezi olmuştur. İlerleyen tarihlerde kent tamamen terk edilmiş ve nihayetinde kentte bulunan yapı malzemeleri İstanbul'un inşasında kullanılmak üzere götürülmesiyle birlikte büyük bir yıkıma uğramıştır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

- Appianos. (1955). *Historia Romana*. (H. White, Trans.) London: Loeb Classical Library.
- Diodoros. (1953). *Bibliotheca Historike*. (C. H. Oldfather, Trans.) London and New York: Loeb Classical Library.
- Herodotos. (1973). *Herodot Tarihi*. (A. Erhat ve M. Ökmen, Çev.) İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Homeros. (1967). *İlyada*. (A. Erhat-A.Kadir, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.
- Ksenophon. (1998). *Anabasis*. (Tanju Gökçöl, Çev.) İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Ksenophon. (1999). *Hellenika*. (Suat Sinanoğlu, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Livius. (1952). *Ab Urbe Condita*. (B.O. Foster, Trans.) London: Loeb Classical Library
- Piri Reis. (2013). *Kitab-ı Bahriye*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu.
- Plinius. (1958). *Naturalis Historiae*. (H.R. Rackham, Trans.) London: Loeb Classical Library.
- Plutarkhos. (1916). *Bioi Praelleoi: Sulla*. (B. Perrin, Trans.) London: Loeb Classical Library.
- Plutarkhos. (1989). *Bioi Praelleoi: Sulla*. (B. Perrin, Trans.) London: Loeb Classical Library.
- Polybios. (1954). *Historiai*. (W.R. Paton, Trans.) London: Harvard University Press.
- Strabon. (1949). *Geographika*. (H. L. Jones, Ed.) London: Loeb Classical Library.
- Zosimus. (2017). *Historia Nova*. (R. T. Ridley, Trans.) Leiden: Brill Publishing.

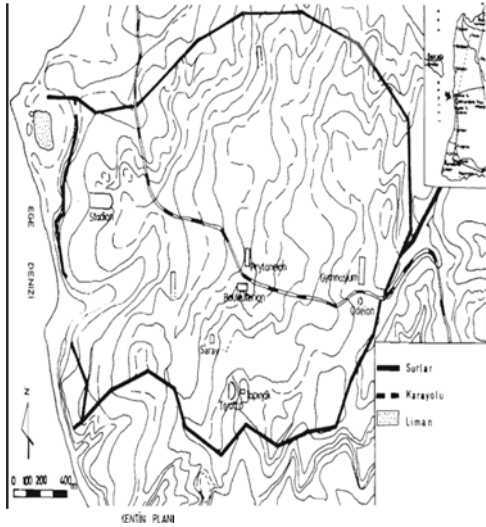
Modern Kaynaklar

- Akşit, O. (1970). *Roma İmparatorluk Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Akşit, O. (1985). *Roma İmparatorluk Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

- Aktüre, S. (1997). Anadolu'da Bronz Çağı Kentleri. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Alparslan, M. (2002). Artukka: Assuwa Ülkesi ve Lokalizasyon. Anadolu Araştırmaları, XVI, 23-34.
- Billows, R. A. (1995). Kings and Colonist Aspects of Macedonian Imperialism. Leiden, New York and Köln: Brill.
- Bowersock, G. W. (1982). Augustus and The Greek World. California: Greenwood Press Reprint.
- Brunt, P. A. (1988). The Fall of the Roman Republic and Related Essays. Oxford: Oxford University Press.
- Chandler, R. (1825). Travels in Asia Minor and Greece. Oxford: Clarendon Press.
- Cohen, G. M. (1995). The Hellenistic Settlements in Europe, the Islands and Asia Minor. Los Angeles: University of California Press.
- Cook, J.M. (1973). The Troad. Oxford: Oxford University Press.
- Davis, N. and Kraay, C. M. (1980). The Hellenistic Kingdoms. London: Thames and Hudson Press.
- Dittenberger, W. (1915). Sylloge Inscriptionum Graecarum. Leipzig.
- Ehrenberg, V.-Jones, A.H.M. (1976). Documents Illustrating The Reigns of Augustus and Tiberius. Oxford: Oxford University Press.
- Erksine, A. (2003). Troy Between Greece and Rome. Oxford: Oxford University Press.
- Erzen, A. (1972). Eskiçağ Tarihinde Marmara Denizi ve Boğazlar. Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, 1, 57-62.
- Finley, M.I. (2007). Antikçağ Ekonomisi. (Hatice Palaz Erdemir, Çev.) İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Freely, J. (1998). The Western Shores of Turkey. London: John Murray Ltd.
- Gubriel, U. (2001). Kumtepe ve Beşik-Sivritepe. (J. Latacz-M. Korfmann, Ed.), Düş ve Gerçek Troia. İstanbul: Homer Kitapevi. (343-345),
- Heitland, W. E. (2002). The Roman Republic. Massachusetts: Adamant Media Corporation.
- Jones, A. H. M. (1971). Cities of The Eastern Roman Provinces. Oxford: Oxford University Press.
- Karauğuz, G. (2002). Hitit Devletinin Siyasi Anlaşma Metinleri. Konya: Çizgi Kitapevi.
- Körpe, R. (2011). Son Arkeolojik Bulgular Işığında Aziz Paulus'un İkinci Kutsal Görev Gezisinde Troas Yolculuğu. Seleucia, 1, 41-75.
- Leaf, W. (1923). Strabo on The Troad. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lenski, N. (2006). Age Of Constantine. Cambridge: Cambridge University Press.
- Levick, B. (1967). Roman Colonies in Southern Asia Minor. London: Oxford University Press.
- Lewis, N.-Reinhold, M. (1966). Roman Civilization Book II. New York: Harper and Row Publisher.
- Magie, D. (1950). Roman Rule in Asia Minor. Princeton: Princeton University Press.
- Nicolet, C. (1980). The World of the Citizen in Republican Rome. California: University of California Press.
- Özdoğan, M. (1988). 1988 yılı Trakya ve Marmara Bölgesi Araştırmaları. Araştırma Sonuçları Toplantısı, VII, 443-459.

- Özsait, M. (1982). Anadolu'da Helenistik Dönem. Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi. İstanbul: Görsel Yayınlar.
- Özsait, M. (1982). Anadolu'da Roma Egemenliği. Anadolu Uygarlıkları. İstanbul: Görsel Yayınlar.
- Rose, B. (2002). Yunan, Roma ve Bizans Dönemlerinde İlion. Troya Efsane ile Gerçek Arası Bir Kente Yolculuk içinde (180-187), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Sevin, V. (2001). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Southern, P. (2006). The Roman Army: A Social and Institutional History. California: ABC Press.
- Taşçı, M. A. (1998). Alexandria Troas (Antigonia). Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 4, 168-187.
- Tenger, T. (1999). Zur Geographie und Geschichte der Troas. Asia Minor Studien, 33, 103-180.
- Wallace, R. (1999). Tarsuslu Paulus'un Üç Dünyası. İstanbul: Homer Kitapevi.
- Watkins, Thomas H. (1983). "Coloniae and Ius Italicum in the Early Empire". The Classical Journal. 78 (4). 319-336.
- Woods, D. (1999). The Origin of the Cult of St. Theagenes of Parium. Greek Orthodox Theological Review, 44, 371-372.

EKLER

Aleksandria Troas Kent Planı

Herodes Atticus Hamamı ve Aleksandreia Troas Limanı

Aleksandreia Troas Tiyatro ve Aleksandreia Troas Tapınak

Aleksandreia Troas Taş Ocakları ve Aleksandreia Troas kazıları